

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 26 juni 2024

Mål nr
B 2927-23

PARTER

Klagande

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

Motpart

TV4 Aktieföretag, 556242-7152

115 79 Stockholm

Ombud: Advokaterna UI och DN

SAKEN

Beslag

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts beslut 2023-03-28 i mål Ö 2240-23

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avskriver målet från vidare handläggning.

TV4 Aktiebolag tillerkänns ersättning av allmänna medel med 91 860 kr avseende ombudsarvode.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Riksåklagaren har yrkat att Högsta domstolen ska förklara att det inte har förelegat något hinder mot att beslagta ett minneskort i en kamera från en fotograf vid TV4 Aktiebolag.

TV4 har bestritt bifall till riksåklagarens talan och yrkat ersättning av allmänna medel för rättegångskostnader.

SKÄL

Bakgrund

1. Den 7 februari 2023 beslutade Polismyndigheten att beslagta ett minneskort i en kamera från en fotograf vid TV4, eftersom minneskortet kunde ha betydelse för utredning om brott. Fotografen misstänktes för brott mot förbudet att fotografera i eller in i en rättssal (se 5 kap. 9 b § första stycket rättegångsbalken).
2. Tingsrätten fann att beslaget var lagligen grundat och fastställde Polismyndighetens beslut.
3. TV4 överklagade beslutet och yrkade samtidigt att hovrätten skulle förordna att fortsatt verkställighet avseende beslaget tills vidare inte fick ske (inhibition). Hovrätten beslutade om inhibition innan några verkställighetsåtgärder hade genomförts.

4. Hovrätten har den 28 mars 2023 hävt beslaget. Som skäl har hovrätten anfört att beslaget av minneskortet ledde till att TV4 förhindrades att framställa, sprida och offentliggöra det innehåll som fanns på minneskortet. Beslaget hade enligt hovrätten skett på grund av innehållet på minneskortet. Det stred därför mot förbudet mot hindrande åtgärder i 1 kap. 11 § yttrandefrihetsgrundlagen.

5. Minneskortet har efter hovrättens beslut lämnats tillbaka till TV4.

Vad målet gäller

6. Målet aktualiserar frågor om hur beslag av journalistiskt material för att utreda misstanke om brott mot förbudet att fotografera i eller in i en rättssal förhåller sig till regleringen i yttrandefrihetsgrundlagen, särskilt bestämmelserna om anskaffarfrihet och om förbud mot hindrande åtgärder.

Rättegångsbalkens fotograferingsförbud

7. Vid rättens sammanträden är det förbjudet att med tekniskt hjälpmedel ta upp bild i eller in i rättssalen, om inte något annat följer av lag (se 5 kap. 9 b § första stycket rättegångsbalken). Fotograferingsförbudet syftar till att upprätthålla ordningen för att parterna ska känna sig trygga i rättssalen men också till att värna enskildas integritet, särskilt för parter och vittnen (se bl.a. prop. 2004/05:131 s. 113 f. och prop. 2018/19:81 41 f.).

8. Den som bryter mot bestämmelsen döms till böter eller fängelse i högst sex månader. I ringa fall ska det inte dömas till ansvar. (Se 9 kap. 5 a § och prop. 2018/19:81 s. 93 f.)

Förutsättningarna för beslag

9. Enligt 27 kap. 1 § rättegångsbalken får föremål som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott tas i beslag (bevisbeslag). Minneskort är föremål som kan tas i beslag. Även skriftliga handlingar kan tas i beslag och uttrycket omfattar också elektroniskt lagrade uppgifter. (Jfr ”Husrannsakan på Aftonbladet” NJA 2015 s. 631 p. 14 och 25.)

10. Ett beslut om beslag förutsätter, liksom all användning av straffprocessuella tvångsmedel, att ingripandet är proportionerligt. Beslag får endast användas om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse. (Se 27 kap. 1 § tredje stycket.)

Tryck- och yttrandefrihetsrättsliga utgångspunkter

11. Tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen bygger på vissa grundläggande principer, såsom meddelar- och anskaffarfrihet, rätt till anonymitet och förbud mot efterforskning. Grundlagarna innehåller också ett censurförbud liksom ett förbud mot hindrande åtgärder.

12. Av grundlagarnas exklusivitetsprincip följer att det allmännas ingripanden till följd av missbruk av tryck- eller yttrandefriheten eller medverkan till sådant missbruk måste ha stöd i grundlagen (se 1 kap. 14 § yttrandefrihetsgrundlagen och 1 kap. 9 § tryckfrihetsförordningen). Det kan beskrivas som att grundlagarna är exklusiva sanktions- och processlagar inom det grundlagsskyddade området. Även andra åtgärder som framstår som en bestraffning eller reprimand mot den som har utnyttjat sin yttrandefrihet anses utgöra förbjudna myndighetsåtgärder (se ”Trisskrapningarna” NJA 2023 s. 211 p. 25). Beslag, liksom andra straffrättsliga ingripanden, måste alltså – för att de ska vara tillåtna – gå att förena med regleringen i grundlagarna.

Anskaffarfriheten

13. Det står var och en fritt att anskaffa uppgifter i vilket ämne som helst i syfte att meddela eller offentliggöra dem i ett grundlagsskyddat medium. I detta ligger att anskaffandet inte får leda till straffansvar eller ersättningskyldighet, om inte grundlagen ger stöd för det. På detta sätt skyddas rätten att inhämta uppgifter oavsett deras innehåll, något som i lagtexten kommer till uttryck genom orden ”i vilket ämne som helst”. (Se 1 kap. 10 § andra stycket yttrandefrihetsgrundlagen, jfr ”Minneskortet och ubåtsjakten” NJA 2015 s. 298 p. 7.)

14. Från anskaffarfriheten undantas det fallet att den som anskaffar en sådan uppgift därigenom gör sig skyldig till vissa allvarliga brott mot Sveriges säkerhet, såsom högförräderi, spioneri och grov obehörig befattning med hemlig uppgift (se 5 kap. 5 § yttrandefrihetsgrundlagen). I de fallen gäller vad som i lag är stadgat om ansvar för brottet.

15. Av yttrandefrihetsgrundlagen framgår vidare att anskaffarfriheten inte hindrar att det i lag meddelas föreskrifter om ansvar och ersättningsskyldighet som avser ”det sätt på vilket” en uppgift har anskaffats (se 1 kap. 18 § yttrandefrihetsgrundlagen med hänvisning till tryckfrihetsförordningen). Metoden för att anskaffa en uppgift är alltså inte skyddad i grundlagen. Även om anskaffandet sker i publiceringssyfte går den som anskaffar informationen således inte fri från ansvar om anskaffandet har skett genom ett visst otillåtet tillvägagångssätt, t.ex. olovlig avlyssning, inbrott eller olaga hot (jfr prop. 1975/76:204 s. 131).

16. Motsvarande bestämmelser rörande anskaffarfriheten finns i tryckfrihetsförordningen (se 1 kap. 7 § andra stycket och 12 § 6 samt 7 kap. 23 §).

Förbudet mot censur och hindrande åtgärder

17. Det som är avsett att framföras i ett grundlagsskyddat massmedium får inte först granskas av en myndighet eller något annat allmänt organ. Det är inte heller tillåtet för en myndighet eller ett annat allmänt organ att på grund av innehållet förbjuda eller hindra framställning, offentliggörande eller spridning bland allmänheten av ett program eller en teknisk upptagning, om åtgärden inte har stöd i grundlagen. (Se 1 kap. 11 § yttrandefrihetsgrundlagen, jfr 1 kap. 8 § tryckfrihetsförordningen.)

18. Förbudet mot censur syftar till att förbjuda granskning i förhand från det allmännas sida av innehållet i det som är avsett att publiceras. Skyddet mot hindrande åtgärder är vidare och kompletterar censurförbudet genom att skydda mot andra åtgärder från det allmänna som hindrar publicering och spridning, även om det inte är fråga om någon förhandsgranskning. Bakom regleringen ligger bl.a. tanken att en ansvarig utgivare självständigt ska ta ställning till om ett visst material ska publiceras och att ett eventuellt ansvar för publiceringen får utkrävas först i efterhand. Alla hindrande åtgärder som sker ”på grund av innehållet” är förbjudna, om de inte har stöd i grundlagen.

19. Förbudet mot hindrande åtgärder tillkom efter andra världskriget för att motverka att myndigheter genom konfiskation eller andra spridningsinskränkningar i praktiken såg till att tryckta skrifter inte kunde publiceras. I samband med tryckfrihetsförordningens tillkomst uttalade departementschefen att det är av synnerlig vikt att förbudets syfte att skapa ett skydd för yttrandefriheten noga beaktas (se NJA II 1949 s. 385).

20. Hindret behöver inte vara oöverstigligt. Det är tillräckligt att den hindrande åtgärden i inte obetydlig grad påverkar möjligheten att nå ut i media. (Jfr Hans-Gunnar Axberger, Yttrandefrihetsgrundlagarna. Rättigheter och gränser för medier och medborgare, 5 uppl. 2023, s. 85 f.)

Bedömningen i detta fall

Förutsättningarna för beslag

21. Fotografen från TV4 misstänktes för att ha filmat in i rättssalen på ett sätt som strider mot fotograferingsförbudet i 5 kap. 9 b § rättegångsbalken. Det minneskort som togs i beslag var av betydelse för utredningen av om så var fallet. Förutsättningarna för bevisbeslag enligt 27 kap. 1 § första stycket 1 rättegångsbalken har alltså i och för sig varit uppfyllda.

22. Eftersom minneskortet innehöll journalistiskt material som skyddas av yttrandefrihetsgrundlagen uppkommer frågan hur beslaget av minneskortet förhåller sig till grundlagens reglering.

Beslaget var inte i strid med anskaffarfriheten

23. Som har framgått avsåg brottsmisstanken överträdelse av fotograferingsförbudet genom filmning in i rättssalen. Med hänsyn till den grundlagsskyddade anskaffarfriheten är förutsättningen för att straffbestämmelsen i 9 kap. 5 a § rättegångsbalken ska kunna tillämpas i ett fall som det aktuella att det straffbara handlandet tar sikte på det sätt på vilket informationen anskaffas. Om förbudet i stället tar sikte på att skydda vad som avbildas genom fotograferingen – informationsinnehållet – är regleringen inte förenlig med yttrandefrihetsgrundlagen. (Jfr ”Minneskortet och ubåtsjakten” p. 12–16, jfr även prop. 2012/13: 69 s. 61 f.)

24. Det brott som fotografen misstänks för tar inte sikte på vad som avbildas. Det är inte det som finns i rättssalen, vilka som deltar vid sammanträdet eller sammanträdet innehåll i övrigt som avgör om fotograferingen utgör en straffbar gärning. Det avgörande är i stället platsen för och tidpunkten när fotograferingen sker. Slutsatsen är därför att det är sättet för anskaffandet som har straffbelagts genom bestämmelserna i

5 kap. 9 b § och 9 kap. 5 a § rättegångsbalken. En tillämpning av bestämmelserna står alltså inte i strid med anskaffarfriheten.

25. Åtgärden att ta minneskortet i beslag från TV4 har därmed inte varit oförenlig med anskaffarfriheten i 1 kap. 10 § yttrandefrihetsgrundlagen.

Beslaget var i strid med förbudet mot hindrande åtgärder

26. Beslaget har skett för att gå igenom minneskortets innehåll i syfte att finna bevis för att filmning har skett in i rättssalen. Beslaget, som alltså har skett på grund av innehållet, har medfört att TV4 under en viss tid har hindrats att framställa, offentliggöra och sprida material på minneskortet i ett program eller en teknisk upptagning. Det har också fått till resultat att utgivaren på TV4 under denna tid har berövats möjligheten att ta ställning till om materialet skulle publiceras.

27. Något stöd i yttrandefrihetsgrundlagen för att genomföra en sådan åtgärd har inte funnits.

28. Beslaget av minneskortet från en fotograf vid TV4 har därmed stått i strid med förbudet mot hindrande åtgärder i 1 kap. 11 § andra meningen yttrandefrihetsgrundlagen.

Sammanfattande slutsatser

29. Det nu anförda innebär sammanfattningsvis att en tillämpning av straffbestämmelsen om fotograferingsförbud i och in i rättssalen inte står i strid med den grundlagsskyddade anskaffarfriheten. Yttrandefrihetsgrundlagens anskaffarfrihet har därmed inte hindrat beslaget av minneskortet.

30. Det i målet aktuella beslaget av journalistiskt material har däremot stått i strid med grundlagens förbud mot hindrande åtgärder. Det har alltså inte funnits grund för att ta minneskortet i beslag.

31. Vid denna bedömning aktualiseras inte någon proportionalitetsprövning enligt 27 kap. 1 § tredje stycket rättegångsbalken (jfr p. 10).

Övriga frågor

32. TV4 ska tillerkännas ersättning av allmänna medel för rättegångskostnader i Högsta domstolen. Det begärda beloppet är skäligt.

33. Eftersom beslaget redan har hävts ska målet skrivas av (jfr ”Den okända lagringsplatsen” NJA 2023 s. 231 p. 44).

I avgörandet har deltagit justitieråden Anders Eka, Agneta Bäcklund, Stefan Reimer (referent), Jonas Malmberg och Christine Lager
Föredragande har varit justitiesekreteraren Charlotta Hallgren